

ČESKOSLOVENSKO V 70. A 80. LETECH 20. STOLETÍ – ŽITÍ BEZ PERSPEKTIV ZMĚN

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MF
MŠMT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Počátek normalizace

- většina představitelů „obrodného procesu“ ještě na podzim 1968 přesvědčena, že se podaří některé pozitivní výsledky dosavadního vývoje zachovat
- část vedení KSČ ale začíná chápat, že okupace není záležitostí krátkodobou – tvoří se probrežněvská frakce – svůj nástup zahajuje koncem roku 1968
- vlna protestů – upálení *Jana Palacha* a *Jana Zajíce*
- „hokejový týden“ (březen 1969) – spontánní oslavy po vítězství ČSSR nad SSSR, projevy nespokojenosti s trvajícím okupací
- Postupné omezování až znemožnění cestování na „Západ“; v letech 1967-1969 poměrně běžné a snadné

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Nástup G. Husáka

- boj o ovládnutí vládnoucí strany (=moci ve státě) vyvrcholil na dubnovém zasedání ÚV KSČ v roce 1969, kdy byl A. Dubček nahrazen ve funkci generálního tajemníka ÚV KSČ G. Husákem (z hlediska SSSR a KSSS nejvhodnější kandidát – nezprofanovaný , ale věrný a spolehlivý)
- „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“ (z prosince 1970) – ideový základ dalšího sovětského ovládnutí Československa, obhajoba „Brežněvovy doktríny“; každý pokus o reformu v budoucnu prohlášen za kontrarevoluci, neboť odsoudilo vytvoření reformního křídla v KSČ, a tak znemožnilo tak budoucí reformy

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Nebyly žádné politické monstrprocesy

Proč tak relativně mírný postup?

- obavy z opakování 50. let a z obdobných dějů (procesy, silný útlak)
- trestněprávní represe však výběrové: zasáhly spíše desítky lidí; tresty ne tak vysoké (ale byly i hlasy požadující tvrdé postihy - vnitřní konflikt mezi frakcemi normalizačního vedení)
  - G. Husák a jeho zkušenost politického vězně důvodem?
  - Sověti, kteří šli v období détente nepřáli zbytečně přitahovat pozornost světové veřejnosti k Československu?
  - Režim se cítil dostatečně silný?
- různé přístupy k normalizaci:
  - „normalizace začala bezprostředně po srpnu 68 a jejími vykonavateli byli ti, kdo disponovali nejen aureolou mučedníků, ale i obrovským kreditem a autoritou – reformní vůdcové sami“ – uvádí P. Pithart
  - opravdu významná role vůdců reformních Pražského jara na počátku normalizace
    - viz hlavně A. Dubček setrvávající ve funkci předsedy FS; Fr. Černík předsedou vlády až do ledna 1970
  - začátek normalizace totiž už před intervencí – reformní vůdci si uvědomili radikalitu spuštěného liberalizačního procesu a snažili se ho zabrzdit - takto argumentoval např. už manifest 2000 slov (obava ze zabrzdění reformního procesu)
  - Otázkou motivace jejich jednání: 1) zabránit zcela zastavení reformem, 2) osobní strach, 3) přesvědčení, že reformy již došly příliš daleko?

Čistky ve straně - KSČ

- „očista“ od reformistů – v KSČ, společenských organizacích, státních úřadech a institucích (spory v názorech na rozsah čistky G. Husák x V. Biľak + ultralevé křídlo)
- členství ve straně ztratilo půl milionu lidí (28% členů), technicky to byla výměna legitimací
  - ▣ postupné – nejprve odcházeli lidé z exponovaných pozic
  - ▣ následně i ze stále nižších - ztratili dosavadní zaměstnání
  - ▣ nové zaměstnání zpravidla o několik stupňů níže (od poměrně významné pozice, přes nižší až po vytlačení mimo původní intelektuální obor k manuální práci)
  - ▣ Dalších 20 let v nevýhodném postavení oni i jejich rodiny (nižší prémie v zaměstnání, špatné kádrové posudky zátěží pro děti při přijímání na vyšší školy atp.)

V čem byl úspěch normalizace?

- **nezůstala vedle režimu žádná alternativa** (na rozdíl např. od Polska po 1981)
  - viz snaha zachovat někdejší reformisty jako alternativu – snaha přimět je k otevřenému distancování od režimu (viz V. Havel nabádá A. Dubčeka k rezignaci na funkce nebo jinému vystoupení proti normalizaci)
  - Vstup do KSČ- povětšinou nutná podmínka pro kariéru, = implicitní souhlas s politikou G. Husáka, tedy mj. se vstupem vojsk Varšavské smlouvy
- **změna atmosféry ve společnosti na počátku 70. let**
  - po 1968 se zdálo nepředstavitelné, že by se jednota odporu mohla rozpadnout; že by Sověty dosažený režim našel tolik kolaborantů; že by např. režim mohl najít tolik lidí ochotných nastoupit na místa uvolněná čistkami, ale stalo se
  - nehybnost, snaha o stabilitu spočívající na udržování statusu quo; rezignace na pokusy o jakékoli inovace – charakteristické pro celý sovětský blok v tomto období, v ČSSR navíc doplněno důkazem, že bez změny smýšlení politického vedení SSSR, nemožná změna v ČSSR
  - jakýkoli pokus o vnitřní diskusi ve straně předem označen za kontrarevoluci (i proto se např., na rozdíl třeba od Maďarska, nezformovala vnitrostranická opozice, která by hrála významnou roli 1989)

Normalizace - postupy pro její uplatňování

- nedůvěra ke společnosti (její větší část obrodný proces podpořila) – vyloučení občanů z rozhodování o veřejných záležitostech, aby se vedení lépe vládlo,
- ovládnutí všech organizací ovlivňujících politický život, potlačení zárodků občanské společnosti z roku 1968 = vládnutí jen s přesvědčenými stoupenci režimu
- cílem odpolitizování a neutralizace společnosti
- po intervenci a událostech 1969/70 ztráta nadějí na politickou změnu:
  - 1) soustředění se na vlastní život – profesní i osobní (odpolitizování)
  - 2) co nejpohodlnější život „v lágru“, jenž nebude nikdy zrušen
  - 3) režim netrval na tom, aby lidé věřili jeho ideologii, spokojil se s tím, když plnili rituály a veřejně se k němu přihlašovali
- Jedna z možných (a oblíbených) reakcí – nebrat nastalý stav na vědomí a zaměřit se na jevy, které s politikou nesouvisejí přímo, ale zaobírají se skutečnostmi trvalými a nezměnitelnými politickou vůlí, viz :
<http://www.karaokearty.cz/texty-pisni/plavci/vysocina-64296> - přírodní lyrika, budování socialismu se v písni vůbec nevyskytuje

Budování rozvinuté socialistické společnosti – Společenská smlouva II

- na počátku 60. let hlásáno, že „ještě tato generace bude žít v komunismu“ (měl nastat po roce 1980);
- po roce 1970 se však rok 1980 blíží a komunismus nikde.
- řešení: budování + nastolení „rozvinuté socialistické společnosti“ jako předstupně komunismu
- snaha aby se nevyskytly zásadní kritiky režimu vyplývající z neschopnosti zajistit přijatelnou životní úroveň
  - režim oceňuje dosažené výsledky v technických a technicistních oborech (vedení jim moc nerozumí), zvláště, pokud jsou dosaženy domácími silami a z domácích zdrojů
  - Důvod: na zboží ze „Západu“ nejsou devizy = volně směnitelná měna, zboží z „Východu“ kvalitativně mnohdy nevyhovuje a dodávky často nespolehlivé co do času i objemu
  - Mnozí technici pyšní na to, jaké všechny výrobky zvládnout vyvinout (improvizacemi, či „okoukáním“ atp.) a vytvořit a co je následně možno používat
  - je to vlastně to systém „Robinson na pustém ostrově“ – pro mnohé dodnes ideál

Rozvinutá socialistická společnost=gulášový socialismus- Společenská smlouva III (projevy)

- orientace na konzumní společnost – „gulášový socialismus“ – cílem zabezpečení jisté životní úrovně a sociálních jistot skrze zajištění relativního dostatku a dostupnosti zboží a služeb podobných zboží a službám na „Západě“,
- vyrábějí se oblečení, obuv, pračky, auta, ledničky, televize, nábytek, jízdní kola, lyže, telefony, kosmetika, prací prášky, mýdla atd. + zajistí se nutný objem potravin mírného pásu vlastní produkcí + výstavba bytů domů (paneláky + rodinné domky).
- Nemajíce srovnání - mnohým to vyhovuje, navíc výrazný pokrok proti 20. a 30. a i 50. letům + vše je relativně dobře odhadnutelné a případně přímo spočitatelné, což dává jistotu, jež je nutná pro pocit spokojený život jedince (nejistoty stresují)
- Koncem 60. let klesá počet narozených dětí – slabé populační ročníky mají málo dětí – po roce 1970 prodloužena mateřská dovolená na 2 roky + zvýšeny příspěvky na děti – nicméně natalitní početně silné ročníky – moc dětí – učí se místy na směny → v 2. pol. 90. let vysoké školy „praskají ve švech“ (nyní školky a ZŠ – „Husákovy děti“ mají děti)
- chataření a chalupaření obyvatel měst – únik do soukromého vyhnanství/ráje + možnost seberealizace a přilepšení rodině i naplnění sebevědomí schopností „něco“ vypěstovat či vytvořit

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Charta 77

- viz uvolnění v mezinárodních vztazích; orientace J. Cartera na problematiku lidských práv v komunistických režimech
- viz situace po 1968 - na počátku 70. let začíná převládat pasivita, letargie, stažení do soukromého života → opozice pouze malé skupinky, vytlačena na okraj společnosti
  - → sílí vědomí morální krize („co dělat, když se nedá dělat nic“ (řešení částečné nepolitická politika; otázka „záchranu lidské duše“ – „život v pravdě“ – to ale nebyl recept pro široké vrstvy)
- 1975 – Helsinská konference – dohoda o lidských právech se následně stává součástí čl. ústavního pořádku → jejich obhajoba dá opozici legální ráz?
- další důvod – lidé opozici neznali nebo je odrazilo jejich vzhled a chování (rockoví hudebníci)
  - → potřeba najít obecnější ideu a požadavky, jimiž by bylo možno oslovit širší vrstvy – LIDSKÁ PRÁVA
- exkomunisté (bývalí přední komunisté) vzdali dosavadní způsob opozice (=snahu neveřejnými apely přimět vedení KSČ k návratu k reformnímu kurzu) a přidali se k liberálně-demokratickému opozičnímu proudu + underground + trockisté + křesťané
- prohlásila se za volné seskupení (ne organizaci) – patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou (boj za respektování lidských práv v Československu)
- první mluvčí filozof Jan Patočka, Václav Havel, profesor Jiří Hájek (ministr zahraničí za Pražského jara); každý rok 3 mluvčí; ručili za pravost dokumentů vydávaných jejím jménem)
- do 1989 se k CH77 připojilo asi 2 000 lidí

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Anticharta

- shromáždění v Národním divadle a Divadle Komedie; umělci se od Charty distancovali a přihlásili se k „budování socialismu“, aniž by na shromážděních byla Charta přečtena natož probrána
- nátlak na účastníky shromáždění Anticharty skrze hrozby existenční, resp. hrozby nemožnosti uplatnění talentu a schopností
- vedení KSČ si ověřovalo, jak ovládlo společnost
- představitelé KSČ si uvědomili, že jim v Chartě 77 a disidentském hnutí vyrostl vážný protivník - snaha dissent izolovat od společnosti, od evropského a světového prostředí a rozbít jej zevnitř – to úkolem StB a jejích tajných spolupracovníků (hlavním cílem situaci monitorovat a mít pod kontrolou; zásahy jen v krajních případech); represe vůči signatářům, odvolávání podpisu; donutit občany se od CH77 distancovat (zde obrovský význam měla Anticharta)
- ovládnutí domácích sdělovacích prostředků umožnilo o CH77 sdělovat neověřené a neověřitelné informace (dezinformace), aniž by byla současně uveřejněna.
- chartisty se podařilo se v podstatě od společnosti až do roku 1988/89 izolovat

Generační opozice proti normalizačnímu režimu

- Mladá generace - nepamatovala už 1968
- Mladí lidé se zpravidla dostávali do opozice na základě vlastní zkušenosti s režimem (který zasahoval do jejich života – proti „máničkám“, omezení možnosti studovat, postihy za vyjádření vlastního názoru nebo životního stylu)
- underground - koncerty ve stodolách, oblékání, životní styl,... ; viz např. strhávání sovětských vlajek, pokálení policejního auta - režim považoval za významného protivníka (snaha žít svobodně, vliv na mládež)
- Plastic People of the Universe – jejich pronásledování jedním z hlavních impulzů ke vzniku Charty 77
- Trampování + folk, punk, nová vlna
- boj za mír, antimilitarismus (např. boj proti hračkám v podobě amerických a sovětských vojáků,... - skupiny vytvářející jiné programy pro děti,...; odpor vůči povinné vojenské službě – viz časté fingované pokusy o sebevraždu, snaha získat modrou knížku)
- bytové semináře – ani ne tak politický obsah, ale snaha uchovat kontinuitu ve vzdělání, hlavně mladých lidí (především humanitní obory)
- zahraniční vysílání: Hlas Ameriky, BBC, Svobodná Evropa;
- cestování na „Západ“ výjimečné a obtížně zařaditelné → vzniká informační vakuum („Západ“ jak přeceňován a adorován, tak pojmán jako nepřítel a očerňován)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

